

Vitafórum

Pedagógiánk mai gondjai

SOHA NEM foglalkoztak napilapjaink annyit pedagógiai-iskolaügyi kérdésekkel, mint az elmúlt 40 évben. S szinte valamennyi cikknek méltán lehetett volna a címe az, ami ezúttal is címként ékeskedik itt: „Pedagógiánk mai gondjai”. 40 éve! S mindig ugyanazok a „mai” gondjaink.

A Magyar Nemzet 1986. szeptember 25. számában Horváth Márton egyetemi tanár, *neveléstudós* ír ezen a címen négy évtizede újra és újra ismételt fel-tárt gondjainkról.

Így fogalmaz: „A közoktatási rendszerek működése és továbbfejlesztése körüli viták az utóbbi években... sem csendesedtek el.” A viták! Mi jellemzi ezeket a vitákat? Ha erre a kérdésre összeszedünk néhány választ, talán fontos következtetéseket vonhatunk le — anélkül, hogy a tengeri vitacikket elemeznénk — a jövő számára, H. M. cikke alapján, hiszen ez a cikk is abban marasztható el, ami miatt a korábbiak is a falra hányt borsó sorsára kárhoztattak... A vitacikkek jellemzői:

A SZÓKIMONDÁS HIÁNYA. Sok szó esik — az utóbbi években különösen (és általában) — „a közvélemény tájékoztatásának” kérdéséről. Pontosan, világosan informált közvélemény kialakítása nélkül — írják itt is, ott is, helyesen! — nincs demokrácia, nem lehet igazi vita sem. Az informálás azonban sokféle lehet. A filozófia nyelvén szólva: „als ob...” Azaz, úgy tüntetjük fel: „*mintha*” informálnánk... Magyarul: látszatinformálás, amit még nyíltabban, „félrevezetésnek” is mondhatunk. S a vitákat általában ez jellemzi. Nem arról van szó, hogy a cikkírók félre akarják vezetni a közvéleményt! Nem! Kialakult azonban a vitacikkek *építkezésének* olyan stílusa, amely a szerző szándékától függetlenül a „látszattájékoztatást” szolgálja. Íme, az idézett cikkben ezt olvassuk: „... az elmúlt évtizedben is számottevő volt a fejlődés” (— az olvasó boldogan veszi tudomásul: *számottevő volt a fejlődés!* Megnyugodva, talán nem is olvassa tovább a cikket...), „mégis — írja — olyan 'hétköznapi' pedagógiai gondjaink vannak”, hogy nem tudjuk „*hova ültessük le a megnövekedett korosztályok tanulóit*”. S sorolja tovább a „gondokat”: túlméretezett a tananyag; *nincs* kidolgozva az olvasástani-tás „legjobb” módszere, „*nincs* tankönyv kutatás”, tehát *nincsenek* megnyugtatóan jó tankönyveink; nem ismerjük a „nemzet-

kat...” Nem világos, hogy mit jelent ez: „a pedagógiai értékrendszer”, miféle „bizonytalanságok” támadnak a pedagógusokban az oktatási törvénnyel kapcsolatban. A homályos fogalmazás eltakarja az olvasó előtt azt a tényt, hogy „törvénnyel”, „határozatokkal” nem lehet a tanítás- és nevelésügy „gondjait” megoldani. Ezt igazolja H. M. megjegyzése: „... az 1982-ben hozott párt- és állami döntések ma is érvényes irányt jelölnek ki köznevelési rendszerünk továbbfejlesztéséhez.” S íme! Lásd a fent emlegetett gondjainkat, „mai” gondjainkat!

1945-ben radikális iskolareformmal megteremtettük a fejlődés lehetőségét. Nem éltünk — vagy nem éltünk jól — ezzel a lehetőséggel. Reform reformot követett, mert összetévesztettük a változást, a változtatást a fejlődéssel. Minden áron újítottunk, változtattunk, de „újítási szándékaink sem hozták meg a kívánt sikereket, ellenkezőleg — írja H. M. —, újabb feszültségek forrásává váltak”. Újabb feszültségek! A homályos fogalmazás jó példája. Az olvasó temperamentumán, tájékozottságán múlik, hogy ezen ezt érti-e: „sok helytelen reform, változtatás, az évről évre változó tantervek-tankönyvek stb. teljes káoszt teremtettek az iskolában”, avagy így szól: „Istenem, feszültségek mindig voltak... Nincs semmi baj!” Azaz: a homályos fogalmazással is lehet az informálás látszatát kelteni. De minek...?

A szókimondás hiánya és a homály együtt jelenik meg az óvatoskodó fogalmazásban. Példa erre: „A pedagógus közvélemény ma eléggé ellentmondásosan ítéli meg az elméleti pedagógia helyzetét. Visszatérő bírálat, hogy a tudomány nem ad megfelelő támogatást a gyakorlati pedagógiának. Kétségtelen, ebben van némi igazság...” Kérdezzük meg az *iskolákban tanító* pedagógusokat; 90 százalékuk életkorra és nemre való tekintet nélkül *egyértelműen* fog válaszolni. Így: „A pedagógiai folyóiratokat senki sem olvassa.” Vagy: „Ha érdemes volna olvasni a folyóiratokat, akkor is... mikor olvassuk? Az iskola — nem a tanítás! — minden időnket, erőnket felszívja...” Így fogalmaznak egymás közt a pedagógusok. Nyilván azok is, akik cikkírára is rászánják magukat, de csodálatos módon, ahogy tollat vesznek a kezükbe, „tokbabújt emberré” válnak... *mintha* írás közben csak erre gondolnának: „... jaj csak valami baj ne legyen belőle...”

...közti tapasztalatokat”, *nincs*, „ösz-
szehasonlító pedagógiai kutatá-
sunk”, nem figyeljük a „nemzet-
közi tendenciákat”, *nincs* reális
program”, azaz: megfelelő *tan-
terv*, „az elméleti pedagógia még
nem értelmezte a maga számá-
ra „az emberi tényező” fogalmát”
stb. stb. Mi mindent lehetne itt
még felhánytorgatni „gondjaink”
tengeréből H. M. cikkén túl is?
A felsoroltak elemzése, konzek-
venciáinak felmutatása nem fér
bele egy „hozzászólásba”. Csak
az utolsónak említett „gondról”
szóljunk: „az emberi tényező!”
Az elméleti pedagógia még „nem
értelmezte” ezt a fogalmat!
Magyarul: nem vette tudomásul,
nem ismerte fel, hogy az iskola
a gyermekért van; az iskolában
az emberi tényező: a gyermek és
a pedagógus. Ha ezt nem ismer-
jük fel, akkor „az emberi ténye-
ző” *ellenére* csinálunk tantervet,
tankönyvet stb., stb., s megnyo-
morítjuk a gyereket is, a peda-
gógust is. Viszont, ha számba
vesszük és tudomásul vesszük a
felsorolt „gondokat”, akkor fel-
merül a kérdés: hogyan lehet le-
írni ezt a mondatot: „Az elmúlt
évtizedben is számottevő volt a
fejlődés.” „Számottevő!” Miben?

A VITACIKKEK építkezésének
stílusáról szoltunk fentebb. Úgy
véljük, az eddigiekkel világossá
tettük, hogy mit értünk ezen.
Ezt: Leírtunk egy mondatot,
amely megnyugtatja a közvéle-
ményt (informál!?), aztán leírunk
tizenkettőt „gondjainkról”. Egy
aránylik a tizenkettőhöz. Világos,
hogy a tizenkettő megsemmisíti
az egyet. A vitacikkek ezzel az
építkezési stílussal készülnek. A
különség csak az, hogy vannak,
akik először a 12 „nincsent” so-
rolják fel, s aztán a megnyugta-
tó „vant”. Ez a sorrend általáno-
sabb: „... vannak még hibák”
így kezdődik a cikk, s aztán a
végén csattan a *megnyugtató egy*
mondat. Ez a sorrend a veszedel-
mesebb, mert a végén mégis csak
felsóhajt az olvasó: „... hát ak-
kor nincs semmi baj!”

A HOMÁLYOS FOGALMAZÁS
is jellemzi a vitacikkek íróit. Az
idézett cikkben például ezt olvas-
suk: „Nem tudja a törvény (ti. az
oktatási törvény) megszüntetni a
pedagógiai értékrendszer körüli,
s a pedagógusokban ezzel kapcso-
latban meglevő bizonytalanságo-

Akármilyen óvatosan fogalmaz
is a pedagógiai író, az olvasó —
ha csak kicsit is odafigyel —
meghallja, hogy 40 év után itt
tartunk: „... az egész iskolai ok-
tatás szellemének, tartalmának
újrágondoltságát, a különböző ér-
dekek teljes egyeztetését” meg
kell végre valósítanunk. Ez a fel-
szólítás ismét *radikális* reformra
buzdít, s így szembekerül az idé-
zett 1982-es határozattal, amely
„a folyamatos fejlesztés” helyes
elvét tűzte napirendre. Minden
fejlődésre érvényes, hogy a re-
volúciós szakaszt az evolúciós pe-
riódusnak kell követnie. Ezt köz-
oktatásügyünk szervezésében
sem szabad figyelmen kívül hagy-
nunk. Az iskola „szellemének” és
„tartalmának” újrágondolásához
H. M. ajánlja: „... foglalkozni
kell a neveléstörténet tapaszta-
lainak feltárásával... kritikai
elemzésével”. Névszerint Németh
Lászlót és Zilahy Lajost említi.
Az ajánlat bizony megszívlelen-
dő. A múltból sokat tanulhatunk,
s hogy tanuljunk, ahhoz még
pénz sem kell. Az említett két ki-
váló írónk azonban „a kiválóak
iskolájának”, az „elit-iskola” kon-
cepciójának képviselője. Horváth
Márton lába alól így kicsúszik a
talaj. Ezt írja ugyanis: „... az
állami oktatás számára egyértel-
műen kötelező...”, hogy az indu-
láshoz valamennyi állampolgár
számára azonos feltételeket te-
remtsen...” Hogyan lehet ezt a
helyes parancsot összeegyeztetni
az elit-iskola koncepciójával, ha
elismerjük, hogy „az indulás”
nem 6 éves korban kezdődik és
nem 10—12—14—16—18 éves
korban fejeződik be. Hogy melyik
tanuló „tehetséges” és miben te-
hetséges, azt sem 6, sem 16, de
még 18 éves korban sem lehet —
legalábbis mai vizsgálati módsze-
rekkel, és a mai iskolai viszo-
nyaink között — eldönteni. A ki-
válóak iskolája helyett, *kiváló is-
kolát* kell szerveznünk, ahol a
megfelelő tanítási-nevelési mun-
ka nyomán, kiben-kiben, ki fog
bontakozni a *tehetsége*. Ezt a
meggyőződésünket nem adhatjuk
fel. Ez a pedagógiai optimizmus
alfája és omegája... Az iskola
szellemének és *tartalmának* újra-
gondolásakor erről nem szabad
megfeledkeznünk.

Dr. Bihari József,
a tudományok doktora
Eger